

การศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์เพื่อส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์: กรณีศึกษาคณะสงฆ์ภาค 11

A STUDY ON THE APPLICATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE TO PROMOTE SANGENCE AFFAIRS: A
CASE STUDY OF THE ECCLESIASTICAL REGING 11

สุกัญญา นาทมพล,¹ พระศรีธีรพงศ์,² พระครูวินัยธรณเดช ธมมปญโญ,³

กัญญารัตน์ จงวิไลเกษม,⁴ มานิตย์ เพื่องผล⁵

นักวิจัยอิสระ^{1, 2, 3, 4}

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทรวดี มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย⁵

Sukanya Natompol,¹ PhraSritheeraphong,² Phrakhruwinaithon Thanadet Dhammapanyo³

Kanyarat jongwilokasem,⁴ Manit Phuengpol.⁵

Independent Researcher^{1, 2, 3, 4}

Buddhapanya Sri Thawarawadee Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University⁵

Corresponding Author: E-mail: Sukanya01072519@gmail.com,¹ Uss1968@gmail.com², wachira1wat@gmail.com³,

Kanyarat1889@gmail.com⁴, pinuskesiya@gamil.com⁵

(Received : January 24, 2026; Edit : February 14, 2026; accepted : February 14, 2026)

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์เพื่อส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์: กรณีศึกษาคณะสงฆ์ภาค 11” มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการดำเนินงานบริหารกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน เพื่อศึกษาศักยภาพ และศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์เพื่อส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน ในบริบทของคณะสงฆ์ภาค 11 โดยเน้นจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์ งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน โดยใช้แบบสอบถามในการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์ในคณะสงฆ์ภาค 11 ควบคู่กับการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์ในสภาพแวดล้อมจริง เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์สังเคราะห์บูรณาการเชิงนโยบายและอธิบายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์อย่างเป็นระบบ

การศึกษาได้ค้นพบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ภาค 11 ในปัจจุบันยังขาดความพร้อมในการเปลี่ยนผ่านสู่ยุคดิจิทัล ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการเผยแผ่ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการ และด้านสาธารณสงเคราะห์

การศึกษาได้ค้นพบว่า ปัญญาประดิษฐ์มีศักยภาพสูงในฐานะเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์ สามารถส่งเสริมการศึกษา การเผยแผ่ พระพุทธศาสนา การบริหารจัดการข้อมูลอย่างเป็นระบบ และช่วยลดภาระการดำเนินงานในกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การศึกษาได้ค้นพบว่า การประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ โดยพัฒนาศักยภาพบุคลากรควบคู่กับการกำหนดกรอบจริยธรรมที่สอดคล้องกับพระธรรมวินัย เพื่อยกระดับการบริหารกิจการคณะสงฆ์จากระบบดั้งเดิมสู่ระบบดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และยั่งยืน อันนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ภาค 11 และสามารถขยายผลสู่บริบทอื่นที่เกี่ยวข้องได้

คำสำคัญ: การประยุกต์ใช้, ปัญญาประดิษฐ์, การบริหารกิจการคณะสงฆ์

Abstract

The research entitled "A Study on the Application of Artificial Intelligence to Promote Sangha Affairs: A Case Study of the Sangha in Ecclesiastical Region 11," aims to study the problems in the administration of six areas of Sangha affairs, to examine the potential and explore approaches to applying Artificial Intelligence to promote these six areas within the context of Sangha Region 11, with an emphasis on the ethics of Artificial Intelligence. This research employed a mixed-methods approach, using questionnaires to collect and analyzed quantitative data from a sample of monks in Sangha Region 11, coupled with qualitative data collected through in-depth interviews and observations in real-world settings. The data were then analyzed, synthesized, integrated for policy consideration, and the research findings were systematically explained according to the objectives.

The study found that the current administration of Sangha Region 11 lacked readiness for the digital age, impacting the efficiency of all six areas of Sangha affairs: administration, education, dissemination of Buddhism, educational assistance, public services, and social welfare.

The study found that Artificial Intelligence had high potential as a strategic tool to promote education, the dissemination of Buddhism, and systematic data management. It also helped reduce the operational burden in all six areas of monastic affairs effectively.

The study found that applying artificial intelligence, by developing the capabilities of personnel coupled with establishing an ethical framework consistent with Dhamma-Vinaya, could elevate the management of monastic affairs from a traditional to a digital system proficiently, transparently, and sustainably. This will lead to an improvement in the quality of monastic administration in Region 11 and can be expanded to other related contexts.

Keywords: Application, Artificial Intelligence, Monastic Affairs Management

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โลกหมุนและกงล้อธรรมหมุนไปพร้อมกัน โลกเปลี่ยนเร็วด้วยเทคโนโลยี แต่ธรรมะยังคงเป็น อกาลิก ที่ให้ผลแก่ผู้ปฏิบัติได้ ไม่จำกัดกาล การประยุกต์ใช้ ปัญญาประดิษฐ์ AI ในงานคณะสงฆ์จึงมิใช่สิ่งสวนทางธรรมะ หากแต่เป็นการทำให้กงล้อธรรมหมุนต่อไปในยุคดิจิทัลอย่างมีคุณภาพ โดยมีไตรสิกขาและอัปปมาทธรรมเป็นเกณฑ์กำกับ ทำให้เทคโนโลยีเป็นประโยชน์ต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ การเผยแผ่ความรู้ และการพัฒนาสังคม ผลการวิจัยชี้ชัดว่าเมื่อเทคโนโลยีถูกกำกับด้วยศีล สมาธิ ปัญญา ธรรมะช่วยกำกับเทคโนโลยี ไม่ให้เทคโนโลยีกำกับมนุษย์ ย่อมได้รับการยอมรับและก่อประโยชน์สูงสุดต่อพระพุทธศาสนาเป็น อกาลิก หมายถึง ไม่จำกัดกาล ให้ผลแก่ผู้ปฏิบัติได้เสมอ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 103) ดังนั้นการนำ ปัญญาประดิษฐ์มาใช้ ไม่ได้เปลี่ยนเนื้อหาธรรม แต่เป็นการหมุนกงล้อธรรมให้เข้าถึงคนได้ง่ายขึ้นตามยุคสมัย

ปัญญาประดิษฐ์ Artificial Intelligence AI ได้กลายเป็นเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงโฉมหน้าของโลกในศตวรรษที่ 21 อย่างรวดเร็วและลึกซึ้ง โดยส่งผลกระทบต่อทุกมิติของชีวิตมนุษย์ ตั้งแต่การดำเนินธุรกิจ การศึกษา การดูแลสุขภาพ ไปจนถึงการบริหารจัดการองค์กร ได้รายงานไว้ว่า AI จะสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับเศรษฐกิจโลกประมาณ 13 ล้านล้านดอลลาร์สหรัฐภายในปี 2030 ซึ่งสะท้อนถึงพลังการเปลี่ยนแปลงที่มหาศาลของเทคโนโลยีนี้ (McKinsey & Company, 2023: 1-2)

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้วยภารกิจ 6 ด้าน คณะสงฆ์ไทยมีการจัดระเบียบการบริหารงานตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม โดยมีพันธกิจ 6 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านการปกครอง การบริหารจัดการคณะสงฆ์ในด้านต่าง ๆ เช่น การบริหารงานสงฆ์ การวางระเบียบ และการดำเนินการตามกฎหมาย, 2. การศาสนศึกษา การจัดการศึกษาสำหรับพระภิกษุ สามเณร และประชาชนทั่วไป เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา, 3. การศึกษาสงเคราะห์ การสนับสนุนการศึกษาในด้านต่าง ๆ เช่น การให้ทุนการศึกษา การพัฒนาศักยภาพ และการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่ต้องการโอกาสทางการศึกษา, 4. การเผยแผ่ การเผยแพร่วรรณธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาไปสู่สาธารณชนทั้งในและต่างประเทศผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น การเทศนา การจัดอบรม และการใช้สื่อ 5. การสาธารณูปการการสร้างและบูรณะศาสนสถาน ศาสนวัตถุ และสิ่งอำนวยความสะดวกภายในวัด เช่น การก่อสร้างกุฏิ วิหาร และการบำรุงรักษาสสิ่งต่าง ๆ ภายในวัด 6. การสาธารณสงเคราะห์การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชน ในชุมชน ทั้งด้านการเงิน สุขภาพ และการให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ที่จำเป็น (พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 4), พ.ศ. 2561: 1-8)

สภาพปัญหาเชิงโครงสร้าง ความต้องการ และโอกาสการพัฒนาเทคโนโลยีในคณะสงฆ์ภาค 11 ในยุคที่เปลี่ยนผ่านมีผลกระทบความเชื่อมโยงกับกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน ซึ่ง ปัญญาประดิษฐ์มีศักยภาพอย่างสูงในการเป็นกลไกส่งเสริมประสิทธิภาพสำหรับการยกระดับกิจการคณะสงฆ์ในทุกด้าน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแบบจากโครงสร้างแบบดั้งเดิม ไปสู่ระบบการบริหารจัดการยุคดิจิทัลที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายในการศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์เพื่อส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์กรณีศึกษา: คณะสงฆ์ภาค 11 ดำเนินการภายใต้ กรอบจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์ การกำหนดตัวชี้วัดอย่างเป็นระบบทำให้งานวิจัยนี้สามารถเชื่อมโยงปัญหาเชิงโครงสร้างกับแนวทางเชิงนโยบายได้อย่างมีหลักฐานรองรับ และยกระดับจากการวิเคราะห์เชิงแนวคิดไปสู่การประยุกต์ใช้จริงอย่างมีจริยธรรม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของการดำเนินงานของคณะสงฆ์ไทยในกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้านในบริบทของคณะสงฆ์ภาค 11
- 2) เพื่อศึกษาศักยภาพของปัญญาประดิษฐ์ในการใช้เพื่อส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้านในบริบทคณะสงฆ์ภาค 11
- 3) เพื่อศึกษาแนวทางการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน ในบริบทคณะสงฆ์ภาค 11 โดยเน้นจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์

ทบทวนวรรณกรรม

การประยุกต์ใช้ AI ในกิจการคณะสงฆ์ภาค 11 สอดคล้องกับหลักอัปปมาทธรรมอย่างลึกซึ้ง เพราะช่วยสร้างความตื่นรู้ และการตัดสินใจที่มีสติ ส่งเสริมความเพียรในการทำงานองค์กร ลดความผิดพลาดและความเสื่อม ป้องกันวิกฤตศรัทธา และทำให้ภารกิจคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้านดำเนินไปอย่างมีคุณภาพและความรับผิดชอบต่อพระพุทธศาสนา การใช้ AI อย่างมีจริยธรรมภายใต้พระธรรมวินัยจึงเป็นรูปธรรมของการปฏิบัติอัปปมาทธรรมในบริบทการบริหารคณะสงฆ์ยุคดิจิทัล

สอดคล้องกับหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาที่ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2561: 20) อธิบายว่า ทุกเทคโนโลยีต้องมีธรรมกำกับ เพื่อไม่ให้เกิดโทษและสามารถนำไปสู่ปัญญาได้ การบูรณาการดังกล่าวจึงทำให้พระสงฆ์มองว่า

ปัญญาประดิษฐ์ไม่ใช่สิ่งคุกคาม แต่เป็นเครื่องมือแห่งปัญญา ที่ช่วยส่งเสริมงานคณะสงฆ์ได้โดยไม่ขัดหลักพระธรรมวินัย

สอดคล้องกับผลการศึกษาของ หทัยชนก มาตย์แสง ซึ่งให้เห็นว่าทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นปัจจัยสำคัญต่อประสิทธิภาพการปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษางานวิจัยนี้ที่พบช่องว่างทักษะดิจิทัลเป็นปัญหาหลักของคณะสงฆ์ภาค 11 การยกระดับทักษะดังกล่าวจึงเป็นรากฐานสู่การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีขั้นสูงอย่างปัญญาประดิษฐ์ การส่งเสริมทักษะพร้อมปลูกฝังจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยีตามข้อเสนอของงานวิจัย ช่วยสนับสนุนแนวคิดการพัฒนา “จริยศาสตร์ปัญญาประดิษฐ์” ในงานวิจัยนี้ และเสริมความมั่นคงให้กับแนวทางการใช้ปัญญาประดิษฐ์เพื่อส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ภาค 11 อย่างยั่งยืน (หทัยชนก มาตย์แสง, ประยูร แสงใส และวิทยา ทองดี, 2557: 15–24.)

การทบทวนวรรณกรรมมีความสอดคล้องเชิงโครงสร้างและเชิงแนวคิดอย่างเด่นชัด โดยล้วนสะท้อนปัญหาและความต้องการพัฒนาการบริหารงานคณะสงฆ์ในยุคดิจิทัล การบริหารให้เป็นประสิทธิผลและความจำเป็นของระบบกำกับที่มีมาตรฐาน เน้นพัฒนาทักษะเทคโนโลยีของพระสงฆ์ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญต่อการใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ ข้อมูลงานวิจัยได้ยกระดับประเด็นดังกล่าวเข้าสู่การประยุกต์ใช้ ในกิจการคณะสงฆ์ภาค 11 เพื่อแก้ปัญหาเชิงโครงสร้าง เพิ่มประสิทธิภาพ และวางกรอบจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์ให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัย จึงเกี่ยวพันกันในลักษณะ ฐานทักษะ ฐานระบบ นวัตกรรมขั้นสูง ทำให้เห็นการพัฒนาคณะสงฆ์ไทยสู่ยุคดิจิทัลอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณร่วมกัน โดยใช้แบบสอบถามในการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่างของคณะสงฆ์ภาค 11 ควบคู่กับการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก คัดเลือกแบบเจาะจง การสังเกตการณ์ในสภาพแวดล้อมจริง และการวิเคราะห์เอกสาร จากรายงานและหลักฐานต่าง ๆ ของคณะสงฆ์ภาค 11 เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์สังเคราะห์บูรณาการเชิงนโยบายและอธิบายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์อย่างเป็นระบบ

เครื่องมือและวิธีการเก็บข้อมูล หลักดังนี้

1. แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้รับการพัฒนาภายใต้กรอบแนวคิด ช่วยสะท้อนภาพรวมแนวโน้มและระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างในเชิงสถิติและสามารถนำไปวิเคราะห์เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยทั้ง 3 ข้อได้อย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง (Sample Size) 1 กลุ่ม เป็นพระสงฆ์ในคณะสงฆ์ภาค 11 จำนวน 380 คน จากการคำนวณหาจำนวนกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของทาโร ยามานะ (Taro Yamane)

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพและความเห็นจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ให้ผู้ตอบอธิบายลักษณะสภาพปัญหาของการดำเนินงานกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน มุมมอง ประสบการณ์ตรง ความต้องการและการยอมรับศักยภาพของปัญญาประดิษฐ์ภายใต้กรอบจริยธรรม แบบเจาะจง (Purposive Sampling) ครอบคลุมทั้งผู้ปฏิบัติและผู้บริหารที่มีบทบาทสำคัญในการรับรู้ผลกระทบ โดยวิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Person) เกี่ยวข้องกับการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ ในคณะสงฆ์ภาค 11

โครงสร้างคณะสงฆ์ภาค 11

คณะสงฆ์ภาค 11 มีโครงสร้างการปกครองแบบคณะสงฆ์ไทยทั่วไปตามที่กำหนดโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และมีบทบาทหน้าที่หลักในการปกครอง ดูแล และส่งเสริมการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ คณะสงฆ์ภาค 11 มีเขตปกครองครอบคลุม 4 จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดสุรินทร์ โครงสร้างและผู้บริหาร เป็นลำดับชั้น โดยมีผู้บริหารหลักคือเจ้าคณะภาคและรองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะภาค 11 เป็นผู้มีความสูงสุดในการปกครองคณะสงฆ์ในเขตภาค 11 รูปปัจจุบันในปีพุทธศักราช 2568 คือ พระพรหมสิทธิ เจ้าอาวาส วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร รองเจ้าคณะภาค 11 มีตำแหน่งรองลงมาเพื่อช่วยเจ้าคณะภาคในการบริหารงาน เลขานุการเจ้าคณะภาค มีหน้าที่ช่วยเหลืองานด้านธุรการและประสานงาน เจ้าคณะจังหวัด ดูแลการปกครองคณะสงฆ์ในแต่ละจังหวัดที่อยู่ในเขตภาค 11 เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส เป็นลำดับชั้นลดหลั่นลงไปตามที่การปกครอง การแต่งตั้งพระสงฆ์ในระดักราบขึ้นไปจะเป็นไปตามมติของมหาเถรสมาคม (มส.) (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2562)

รัฐบาลได้กำหนดทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมดิจิทัลให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีการบูรณาการเทคโนโลยี AI เข้ากับภาครัฐและศาสนา จึงเป็นแนวทางสำคัญที่เชื่อมโยงนวัตกรรม เทคโนโลยี และจริยธรรม เพื่อสร้างสังคมที่มีทั้งประสิทธิภาพ และคุณธรรมควบคู่กันไปอย่างสมดุล เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตประชาชนและเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการภาครัฐอย่างยั่งยืน โดยมีกรอบยุทธศาสตร์หลักจากแผนยุทธศาสตร์ปัญญาประดิษฐ์แห่งชาติซึ่งจัดทำโดยสำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล และหน่วยงานพันธมิตรด้านดิจิทัลของรัฐ ทั้งนี้ รัฐบาลมุ่งพัฒนาองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ (1) การสร้างโครงสร้าง

พื้นฐานข้อมูล (Data Infrastructure) ที่สามารถเชื่อมโยงและใช้ประโยชน์ได้ทั่วภาครัฐ (2) การพัฒนากำลังคนและทักษะด้านดิจิทัล (Digital Workforce & AI Skills) และ (3) การกำหนดกรอบจริยธรรมและการกำกับดูแล AI (AI Ethics & Governance Framework) (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (n.d.) ยุทธศาสตร์ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580). สภาพัฒน์.

การนำปัญญาประดิษฐ์ มาใช้เกิดผลในเชิงประโยชน์ต่อประชาชนโดยไม่ละเมิดสิทธิส่วนบุคคลหรือก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางเทคโนโลยี (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) สภาพัฒน์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการประยุกต์ใช้ AI ในยุคของ Digital Disruption ที่องค์กรต่าง ๆ ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและรุนแรง คณะสงฆ์ไทยก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงความท้าทายเหล่านี้ได้ (Christensen, Clayton M., 2016)

ปัญหาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ภาค 11 ทั้ง 6 ด้าน ได้แก่

- 1) ด้านการปกครอง พระสังฆาธิการบางรูปยังไม่สามารถใช้ระบบเทคโนโลยีเพื่อบริหารงานได้เต็มที่ การติดตามข้อมูล การรายงาน และการสั่งการล่าช้าเพราะขาดทักษะดิจิทัล
- 2) ด้านการศึกษา พระอาจารย์บางรูปไม่ทันต่อการสอนแบบออนไลน์หรือใช้สื่อดิจิทัลไม่สามารถใช้เครื่องมือ AI เพื่อสนับสนุนการสอน เช่น AI Tutor หรือระบบข้อสอบอัตโนมัติ
- 3) ด้านการเผยแผ่ พระวิทยากรบางส่วนไม่สามารถใช้สื่อออนไลน์หรือเทคโนโลยีการผลิตสื่อธรรมะได้ ทำให้การเผยแผ่ยังจำกัดในรูปแบบดั้งเดิม
- 4) ด้านสาธารณูปการ ขาดบุคลากรด้านไอทีที่สามารถจัดการระบบข้อมูลทรัพย์สินและโครงสร้างพื้นฐานของวัด ไม่สามารถใช้ระบบติดตามโครงการบูรณปฏิสังขรณ์ได้
- 5) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ การเก็บข้อมูลเด็กและนักเรียนวัดไม่เป็นระบบ เพราะขาดผู้เชี่ยวชาญด้านข้อมูล ไม่สามารถใช้ระบบติดตามคุณภาพหรือความต้องการได้
- 6) ด้านสาธารณสงเคราะห์ ขาดทักษะในการใช้เทคโนโลยีวิเคราะห์พื้นที่เสี่ยง ไม่สามารถใช้ระบบรายงานเหตุฉุกเฉินหรือระบบสนับสนุนการช่วยเหลือได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

จากข้อมูลทั้งหมดจะเห็นได้ว่า Digital Gap ไม่ใช่เพียงปัญหาด้านบุคลากร แต่เป็นปัญหาเชิงรากฐานที่เชื่อมโยงกับทุกมิติของงานคณะสงฆ์ สภาพัฒน์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ ในยุคของ Digital Disruption ที่องค์กรต่าง ๆ ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและรุนแรง คณะสงฆ์ไทยก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงความท้าทายเหล่านี้ได้

ความท้าทายการบริหารกิจการคณะสงฆ์ภาค 11

ความท้าทายด้านการบริหารจัดการองค์กร คณะสงฆ์ภาค 11 เป็นองค์กรขนาดใหญ่ที่มีโครงสร้างการบริหารงานที่ซับซ้อน การบริหารจัดการข้อมูล การประสานงาน การตัดสินใจ และการติดตามผล การบริหารจัดการกระบวนการแบบดั้งเดิม ทำให้เกิดความล่าช้า ความไม่แม่นยำ และเกิดการสูญเสียข้อมูลที่สำคัญ นอกจากนี้การขาดระบบการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ยังทำให้การตัดสินใจเชิงนโยบายและการวางแผนยุทธศาสตร์ มีข้อมูลที่ไม่เพียงพอ ส่งผลให้การดำเนินงานขององค์กรขาดประสิทธิภาพและความสามารถในการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม

ด้วยเหตุนี้ จากปัญหาข้างต้นที่กล่าวมา ผู้วิจัยเห็นความสำคัญและความท้าทายของปัญหาการดำเนินการวิจัยเรื่องการศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์เพื่อส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์: กรณีศึกษาคณะสงฆ์ภาค 11 เป็นกรณีศึกษาเพื่อพัฒนาเป็นต้นแบบที่สามารถนำไปขยายผลใช้กับคณะสงฆ์ในภาคอื่น ๆ

การสังเคราะห์ปัญหาเชิงโครงสร้างของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ภาค 11 ทั้ง 6 ด้านตามลำดับความสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาด้านการศึกษา (สำคัญที่สุด) “หัวใจของปัญหา” และเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่ส่งผลต่อคุณภาพกิจการคณะสงฆ์ทั้งระบบ โดยเฉพาะในด้านการผลิต บ่มเพาะ และพัฒนากำลังคนของพระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัล
2. ระบบฐานข้อมูลกลาง เอกสารสำคัญ ยังขาดระบบฐานข้อมูลกลาง (Centralized Data System) ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญที่สุดด้านโครงสร้างข้อมูล และเป็นอุปสรรคโดยตรงต่อการบริหารงานสงฆ์ในทุกระดับ ที่ต้องได้รับการแก้ไขโดยเร่งด่วน
3. ความจำเป็นของการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ คือ “เครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์” ที่จะช่วยแก้ไขปัญหาด้านโครงสร้างและเพิ่มประสิทธิภาพงานคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้านได้อย่างเป็นรูปธรรม AI สามารถวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่และเสนอข้อสรุปที่แม่นยำ พระสงฆ์และบุคลากรมีภาระงานสูง ระบบอัตโนมัติช่วยลดงานธุรการและเพิ่มเวลาสำหรับงานศาสนา บริบทโลกเปลี่ยนแปลงสู่สังคมดิจิทัล หากไม่เริ่มต้นตอนนี้ คณะสงฆ์จะล้าหลังและขาดความพร้อมในอนาคต
4. ปัญหาด้านบุคลากร (Digital Gap) หรือช่องว่างทางทักษะดิจิทัล เป็นอุปสรรคสำคัญที่ต้องได้รับการแก้ไขก่อนการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์
5. ข้อจำกัดด้านเทคโนโลยีและอุปกรณ์ โครงสร้างพื้นฐานของข้อจำกัดด้านเทคโนโลยีและโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัล เป็น

ปัญหาสำคัญระดับโครงสร้างที่ขัดขวางการประยุกต์ใช้ระบบดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์

6. ประเด็นจริยธรรมและความปลอดภัยของปัญญาประดิษฐ์ ความกังวลนี้มีรากฐานมาจากความกลัวว่าปัญญาประดิษฐ์อาจเป็นความเสี่ยงด้านจริยธรรม (AI Ethics) และ ความปลอดภัยของข้อมูล สร้างเนื้อหาธรรมะที่คลาดเคลื่อนจากพระธรรมวินัย ใช้ข้อมูลเกี่ยวกับพระภิกษุหรือกิจการวัดอย่างไม่ถูกต้อง ส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์และความน่าเชื่อถือของสถาบันสงฆ์

ผลการสังเคราะห์จากปัญหา 6 ประเด็นหลัก สะท้อนว่าสภาพปัญหาเชิงโครงสร้าง ความต้องการ และโอกาสการพัฒนาเทคโนโลยีในคณะสงฆ์ภาค 11 ในยุคเปลี่ยนผ่านมีความเชื่อมโยงกับกิจกรรมคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้านสะท้อนภาพรวมที่แท้จริงของการดำเนินงานคณะสงฆ์ภาค 11 และเป็นฐานข้อมูลสำคัญในการออกแบบแนวทางการประยุกต์ใช้ AI เป็นการยกระดับงานพระศาสนาเข้าสู่ยุคดิจิทัลอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน ซึ่งถือเป็นคุณูปการต่อการพัฒนาคณะสงฆ์ไทยในภาพรวมเพื่อส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเชิงปริมาณจากแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 380 รูป โดยใช้สูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) แสดงค่าคะแนนรวม (Coefficient of Variation: C.V.) ตารางที่ 1

ผลการวิเคราะห์	ภาพรวม
คะแนน	20,638
ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	3.62
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	0.74
ค่าสัมประสิทธิ์การกระจาย (C.V.%)	20.41

คะแนนรวมของแบบสอบถามเท่ากับ 20,638 คะแนน และมีค่าเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 3.62 แสดงให้เห็นว่าความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อประเด็นที่ศึกษาอยู่ในระดับค่อนข้างมาก ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.74 สะท้อนว่าคะแนนความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างมีการกระจายตัวไม่สูงมาก และมีความสม่ำเสมอในระดับที่เหมาะสม

นอกจากนี้ ค่า C.V. เท่ากับ 20.41% ซึ่งอยู่ในระดับต่ำถึงปานกลาง แสดงว่าข้อมูลมีความแปรปรวนสัมพัทธ์ไม่สูง กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกันในระดับที่เหมาะสม ส่งผลให้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในภาพรวมมีความน่าเชื่อถือและสามารถนำไปใช้พื้นฐานในการอภิปรายผลการวิจัยในบทถัดไปได้โดยมีเหตุผลทางวิชาการ

ข้อมูลชี้ชัดว่าคณะสงฆ์ภาค 11 เผชิญปัญหาพื้นฐานด้านการจัดการข้อมูลและการกำกับงาน ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการบริหารงาน แต่ กลุ่มตัวอย่างเห็นว่า AI มีศักยภาพช่วยแก้ปัญหาเหล่านี้ได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะด้านการสื่อสาร การจัดการข้อมูล และการลดงานประจำ อย่างไรก็ตาม การนำ AI มาใช้ ต้องมีกรอบจริยธรรม นโยบายชัดเจน งบประมาณ และการพัฒนาศักยภาพบุคลากรควบคู่กัน ซึ่งเป็นข้อเสนอหลักที่สอดคล้องทั้งสามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

จากการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพของผู้ให้สัมภาษณ์สำคัญทั้ง 8 รูป/คน และ ซึ่งครอบคลุมพระสังฆาธิการ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2566), พระสงฆ์ในคณะสงฆ์ภาค 11 (พระธรรมเจดีย์, พระครูปลัดนิเวศ ชินวโร & พระครูฐิติ ฐณปัญญานิเทศ, 2566: 1-14) เจ้าหน้าที่สำนักงานพระพุทธศาสนาในจังหวัดภาค 11 ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยี ปัญญาประดิษฐ์และสารสนเทศ กองงานเลขา มีความสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม พบว่า ประเด็นสำคัญที่ส่งผลต่อการดำเนินงานของคณะสงฆ์ภาค 11 ข้อมูลเชิงคุณภาพจากผู้ให้สัมภาษณ์ทั้ง 8 ท่านให้ภาพที่สอดคล้องกัน โดยชี้ตรงกันว่า ระบบข้อมูลของคณะสงฆ์ ยังไม่เป็นระบบและไม่เชื่อมโยงระหว่างวัด อำเภอ จังหวัด ภาค การรายงานผลและเอกสารยังพึ่งพารูปแบบเดิม ทำให้เกิดความล่าช้า ข้ำซ้อน และขาดความโปร่งใส การขาดข้อมูลเชิงวิเคราะห์ทำให้ผู้บริหารไม่สามารถตัดสินใจเชิงนโยบายบนฐานข้อมูล (Evidence-based Decision Making) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผลการวิจัยเชิงปริมาณสะท้อนว่า กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติเชิงบวกต่อศักยภาพของ AI โดยเห็นว่า AI สามารถเพิ่มประสิทธิภาพการเผยแผ่ธรรมและการสื่อสารกับสาธุชน ช่วยจัดการข้อมูลให้เป็นระบบ ลดภาระงานธุรการ ยกระดับภาพลักษณ์ของคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับสังคมดิจิทัล ในระดับเดียวกัน

ความสำคัญของปัญญาประดิษฐ์

ปัญญาประดิษฐ์ เป็นเทคโนโลยีที่จำลองกระบวนการคิด การเรียนรู้ และการตัดสินใจของมนุษย์ให้เกิดขึ้นในระบบคอมพิวเตอร์ เพื่อช่วยให้เครื่องจักรสามารถทำงานได้อย่างชาญฉลาด มีเหตุผล และตอบสนองต่อสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม AI จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการบุคลากร ทรัพยากร และกิจกรรมทางศาสนา พร้อมสนับสนุนความโปร่งใส การเผยแพร่คำสอน และการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

ปัญญาประดิษฐ์เป็นความฉลาดทางปัญญาที่พัฒนามาจากปฏุน ไม่พบว่าสร้างโดยอริยะบุคคลในทางพุทธศาสนา ซึ่งเป็นปัญญาญาณหยั่งรู้ความจริงโดยสิ้นสงสัยรู้แจ้งแทงตลอดในการละกิเลส ที่นำไปสู่มรรคผลข้ามโคตรปฏุนสู่โคตรอริยชน หลุดพ้นทุกข์

ในวิถีสงสาร เข้าถึงพระนิพพานแดนบรมสุข (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 67)

ปัญญาประดิษฐ์เป็นนวัตกรรมที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาของ วิทยาศาสตร์คอมพิวเตอร์ และคณิตศาสตร์ โดยเฉพาะในด้านการสร้างระบบที่สามารถเลียนแบบความคิด การตัดสินใจ ประมวลผลวิเคราะห์ข้อมูลและคาดการณ์ ใช้ข้อมูลมหาศาลในการประมวลผล การเรียนรู้ เป็นเทคโนโลยีที่ทำให้เครื่องจักรคอมพิวเตอร์สามารถทำงานที่อาศัยความฉลาด เช่น การเรียนรู้ การตัดสินใจ การแก้ปัญหา ซึ่งมีอัลกอริทึมทำหน้าที่เป็นกุญแจสำคัญในการตีความ (McIlroy, 2024 : pp 158) ที่เกิดจากการสร้างขึ้นของมนุษย์ บุคคลที่มีความฉลาดล้ำ เป็นอัจฉริยะทางปัญญา

ปัญญาประดิษฐ์ คือเทคโนโลยีที่สามารถเลียนแบบความสามารถทางปัญญาของมนุษย์ ศาสตร์ที่รวบรวมองค์ความรู้ในหลายสาขาวิชา โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์ มาพัฒนาให้เครื่องจักรหรือระบบคอมพิวเตอร์มีความชาญฉลาด สามารถคิด คำนวณ วิเคราะห์ เรียนรู้ และตัดสินใจโดยใช้เหตุผลได้เสมือนสมองของมนุษย์ และสามารถเรียนรู้ พัฒนาปรับปรุงกระบวนการทำงานเพื่อเพิ่มศักยภาพของปัญญาประดิษฐ์เองได้

การสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากผู้ให้สัมภาษณ์ยืนยันว่า ปัญญาประดิษฐ์มีศักยภาพในการสนับสนุนกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน หากนำมาใช้บนฐานข้อมูลที่ถูกต้องและมีระบบ โดยเฉพาะการใช้ AI เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลพระภิกษุ วัด และกิจกรรม สนับสนุนงานการศึกษาและการเผยแผ่ สร้างระบบติดตามงานและเช็กระบบเพื่อการบริหาร ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพต่างสะท้อนร่วมกันว่า ปัญญาประดิษฐ์ควรถูกมองเป็น เครื่องมือสนับสนุน (Supporting Tool) มิใช่เครื่องมือทดแทนบทบาทของพระสงฆ์หรือกระบวนการตัดสินใจเชิงธรรมวินัย

ปัญญาประดิษฐ์ ที่เหมาะสมกับประเภทของงาน (Technical AI Solutions) ตารางที่ 2

ประเภทปัญญาประดิษฐ์	ประเภทของงาน	โปรแกรมที่แนะนำ
NLP เพื่อเนื้อหาธรรมะ	วิเคราะห์/ตีความพระไตรปิฎก	Llama 3, Claude 3, (Opus) หรือ Gemini 1.5 Pro, GPT-4o
Chatbot ธรรมะ	ตอบคำถามญาติโยม	Open AI Assistants API, Lang Chain เชื่อมกับ LLM, Voice AI (Text-to-Speech)
RAG System	เชื่อมข้อมูลวัดพระไตรปิฎก	LlamaIndex, Lang Chain Pali Transtator
AI Companion	ให้คำปรึกษาทางใจ	Custom Persona บนระบบของตัวเอง (ใช้ GPT-4o หรือ Claude)
AI Document Processing	จัดการเอกสารวัด	GPT-4o, Gemini 1.5

การวิเคราะห์ ปัญญาประดิษฐ์ที่เหมาะสมกับประเภทของงาน (Technical Review)

กลุ่มที่ 1 NLP & Chatbot เนื้อหาธรรมะ โปรแกรมที่แนะนำ Llama 3, Claude 3, GPT-4o, Dialogflow เพราะการตีความพระไตรปิฎก โมเดลอย่าง Claude 3 (Opus) หรือ Gemini 1.5 Pro จะโดดเด่นมากในเรื่อง Context Window การจำข้อมูลปริมาณมหาศาล ซึ่งเหมาะกับพระไตรปิฎกที่มีความยาวมาก

กลุ่มที่2 Chatbot แนะนำให้ใช้ OpenAI Assistants API หรือสร้างระบบผ่าน LangChain เชื่อมกับ LLM โดยตรงจะมีความยืดหยุ่น และตอบคำถามปรัชญาได้ลึกซึ้งกว่าการกำหนด Keyword แบบเดิม Voice AI Text-to-Speech โดยการเพิ่มฟังก์ชันอ่านให้ฟัง สำหรับผู้สูงอายุ โดยใช้ AI เสียง เช่น ElevenLabs สร้างเสียงที่นุ่มนวล สงบ เย็น

กลุ่มที่ 3 RAG System หัวใจสำคัญ โปรแกรมที่แนะนำ LlamaIndex, LangChain ถูกต้องและจำเป็นที่สุดครับ AI ทั่วไปอาจ มั่วไม่ตรงกับเนื้อหา Hallucinate หลักธรรมได้ การทำ RAG ดึงข้อมูลจากฐานข้อมูลพระไตรปิฎกที่ตรวจสอบแล้วมาตอบ จะช่วยคุมความถูกต้องได้เกือบ 100% Database ควรพิจารณาใช้ Vector Database เช่น Pinecone หรือ Chroma DB เพื่อเก็บข้อมูลพระไตรปิฎกให้ AI ค้นหาความหมายที่ใกล้เคียงได้รวดเร็ว Pali Translator โดยการใช้ AI เทรนเฉพาะทางเพื่อแปล ภาษาบาลีเป็นภาษาไทย แบบเรียลไทม์ เพื่อช่วยพระภิกษุในการเรียนปริยัติธรรม

กลุ่มที่ 4 AI Companion ที่ปรึกษาทางใจ สร้าง Custom Persona บนระบบของตัวเอง ใช้ GPT-4o หรือ Claude แล้วเขียน Prompt กำกับอย่างเคร่งครัดว่า คุณคือภิกษุผู้เมตตา ให้คำปรึกษาโดยอ้างอิงหลักอุเบกขาและสติ จะปลอดภัยและตรงจุดประสงค์มาก

กลุ่มที่ 5 Document Processing งานเอกสารวัด โปรแกรมที่แนะนำ GPT-4o, Gemini 1.5 เหมาะสมเพราะทั้งสองตัวนี้เก่งเรื่อง OCR อ่านลายมือ เอกสารเก่า สามารถใช้แปลง ใบลาน หรือ หนังสือสวดมนต์เก่า ให้เป็น Digital text ได้ด้วย

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ทั้ง 8 รูป/คน มีความเห็นสอดคล้องกันว่า การประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ AI เป็นความจำเป็น และสำคัญในการพัฒนากิจการคณะสงฆ์ภาค 11 ในทุกด้าน

ผลการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ สามารถสรุปได้ว่า ความสำเร็จของการพัฒนาและประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ในคณะสงฆ์ภาค 11 ขึ้นอยู่กับการดำเนินงานเชิงระบบที่บูรณาการองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ฐานข้อมูลที่มีคุณภาพ บุคลากรที่มีความพร้อมด้านดิจิทัล และกรอบจริยธรรมที่ชัดเจน ภายใต้บริบทดังกล่าว บทบาทเชิงยุทธศาสตร์ของเจ้าคณะภาคมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากระดับภาคเป็นศูนย์กลางในการกำหนดนโยบาย มาตรฐาน และแนวปฏิบัติด้านดิจิทัลที่ส่งผลต่อระบบการบริหารงานสงฆ์ในทั้งภูมิภาค หากระดับภาคแสดงบทบาทนำในการกำกับและขับเคลื่อนนโยบาย AI อย่างเป็นเอกภาพ จะช่วยให้การดำเนินโครงการมีความรวดเร็ว เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม และสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธและการกิจของคณะสงฆ์ในยุคดิจิทัลอย่างยั่งยืน

ผลการศึกษาค้นพบว่า แนวทางการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน ในบริบทคณะสงฆ์ภาค 11 โดยเน้นจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์ การนำนวัตกรรมปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในกิจการคณะสงฆ์ภาค 11 ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับศาสนาและศรัทธาของประชาชน จำเป็นต้องดำเนินการภายใต้กรอบจริยธรรมที่เข้มแข็ง โปร่งใส และตรวจสอบได้ ผลการ ประเด็นด้านจริยธรรมได้รับการประเมินว่ามีความสำคัญสูงที่สุดในทุกมิติ โดยเฉพาะความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล สะท้อนว่าการยอมรับการใช้ปัญญาประดิษฐ์ มิได้ขึ้นอยู่กับศักยภาพทางเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับกรอบคุณธรรมที่กำกับการใช้งานเป็นสำคัญ

งานวิจัยเสนอให้การกำกับการใช้ AI ในคณะสงฆ์ภาค 11 ตั้งอยู่บน หลักไตรสิกขา เป็นแกนกลาง ได้แก่ ศีล เพื่อป้องกันการใช้เทคโนโลยีในทางที่ผิดหรือขัดต่อพระธรรมวินัย สมาธิ เพื่อเสริมสติและความรอบคอบในการใช้งาน ไม่ปล่อยให้เทคโนโลยีครอบงำการตัดสินใจ และ ปัญญา เพื่อใช้ปัญญาประดิษฐ์อย่างรู้เท่าทัน เห็นทั้งคุณและโทษ และเลือกใช้ให้เหมาะสมกับบริบทกิจการคณะสงฆ์

ควบคู่กันนั้น การกำกับการใช้ปัญญาประดิษฐ์ต้องอาศัย หลักอัมปมาทธรรม เป็นฐานสำคัญ เพื่อการใช้เทคโนโลยีด้วยความไม่ประมาท มีการประเมินผลกระทบและความเสี่ยงอย่างรอบด้าน ไม่ประมาทต่อข้อมูล อำนาจของเทคโนโลยี และผลกระทบทางศีลธรรมและศรัทธาของสาธุชน นอกจากนี้ ควรกำหนดนโยบายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของพระสงฆ์และประชาชนให้สอดคล้องกับกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (PDPA) และหลักความโปร่งใส ความยุติธรรม และการรับผิดชอบต่อรูปแบบและใช้งานระบบ

การกำกับจริยธรรมการใช้ปัญญาประดิษฐ์ บนฐานไตรสิกขาและอัมปมาทธรรมดังกล่าว จะช่วยสร้างความเชื่อมั่นแก่สาธุชน ทำให้ AI ถูกมองเป็น “เครื่องมือสนับสนุนแห่งปัญญา” มิใช่สิ่งคุกคามต่อพระศาสนา และนำไปสู่การพัฒนากิจการคณะสงฆ์ภาค 11 อย่างมีคุณธรรม รับผิดชอบต่อสังคม และยั่งยืนในยุคดิจิทัล

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยโดยรวมยืนยันความถูกต้องของสมมติฐานทั้งสามข้ออย่างเป็นระบบ ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ สะท้อนว่า ปัญหาเชิงโครงสร้างของคณะสงฆ์ภาค 11 เป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดระดับความต้องการและทิศทางการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ ในทุกภารกิจของคณะสงฆ์ โดยเฉพาะกิจการที่ต้องใช้ข้อมูลจำนวนมาก เช่น การปกครอง การศึกษา และการสาธารณูปการ สำหรับสมมติฐานที่ 1 พบว่าระดับปัญหาในกิจการทั้ง 6 ด้านอยู่ในระดับสูง ส่งผลให้ความต้องการใช้ ปัญญาประดิษฐ์สูงตามไปด้วย ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎี TAM ของ Davis (1989) และแนวคิดของ Davenport & Ronanki (2018) ที่ระบุว่า เมื่อผู้ใช้งานรับรู้ประโยชน์ของเทคโนโลยีจากปัญหาที่กำลังเผชิญ ระดับการยอมรับเทคโนโลยีจะเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ สำหรับสมมติฐานที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า ปัญญาประดิษฐ์เหมาะสมกับงานที่ใช้ข้อมูลซับซ้อนและต้องการความรวดเร็วมากกว่างานที่ต้องอาศัยปฏิสัมพันธ์เชิงจิตวิญญาณ เช่น งานเผยแผ่ธรรมะ ซึ่งไม่สามารถทดแทนบทบาทมนุษย์ได้อย่างสมบูรณ์ ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Brynjolfsson & McAfee (2017) และงานของ Lu et al. (2021) ที่จำแนกงานออกเป็น AI-friendly tasks และงานที่ต้องอาศัยความละเอียดอ่อนทางมนุษย์ ส่งผลให้บทบาทของ ปัญญาประดิษฐ์ ในคณะสงฆ์ควรเป็น “ผู้สนับสนุนงานเผยแผ่” มากกว่าการแทนที่พระสงฆ์ ส่วนสมมติฐานที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า กรอบจริยธรรมเป็นปัจจัยชี้ขาดต่อความยอมรับในการใช้ AI ผู้ให้ข้อมูลมีความกังวลต่อความผิดพลาดของข้อมูลและความขัดแย้งต่อพระธรรมวินัย แต่เมื่อมีการผสานหลักจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์เข้ากับหลักธรรม เช่น ไตรสิกขา อกติ 4 สัมมาทิฐิ และอัมปมาทธรรม ความไว้วางใจและระดับการยอมรับเพิ่มสูงขึ้นอย่างเด่นชัด

ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด AI Ethics ของ Floridi (2021) และหลัก Human-centered AI ของ UNESCO และ IEEE ที่เน้นการใช้เทคโนโลยีภายใต้คุณค่าทางศีลธรรมและสังคม

ผลการวิจัยทั้งสามสมมติฐานสะท้อนภาพรวมว่า ปัญญาประดิษฐ์จะเกิดประโยชน์สูงสุดต่อคณะสงฆ์ภาค 11 เมื่อใช้เพื่อลดปัญหาเชิงโครงสร้างในงานที่เน้นข้อมูล ขณะเดียวกันต้องอยู่ภายใต้กรอบจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาเพื่อสร้างความไว้วางใจ ความถูกต้อง และความยั่งยืนในการนำไปใช้จริง อันเป็นเงื่อนไขสำคัญของการพัฒนาคณะสงฆ์สู่ยุคดิจิทัลอย่างแท้จริง

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัย สะท้อนภาพรวมปัญหาเชิงโครงสร้างของคณะสงฆ์ภาค 11 อย่างแท้จริง ว่าโครงสร้างการทำงานในปัจจุบันยังขาดความพร้อมในการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ยุคดิจิทัล ปัญหาดังกล่าวเชื่อมโยงและส่งผลกระทบเป็นลูกโซ่ต่อกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน โดยเฉพาะ การศึกษา การเผยแผ่ธรรมะ และการปกครองพระสงฆ์ พบว่า ระบบการบริหารยังพึ่งพากระบวนการแบบดั้งเดิมเป็นหลัก ทำให้การบริหารจัดการไม่สามารถขับเคลื่อนตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผลการวิจัย บ่งบอกชัดว่า ปัญญาประดิษฐ์มีศักยภาพอย่างสูงในการเป็นกลไกส่งเสริมประสิทธิภาพ และเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์ สำหรับการยกระดับกิจการคณะสงฆ์ในทุกด้าน โดยเฉพาะงานที่ต้องพึ่งพาการจัดการข้อมูลจำนวนมากและงานที่ต้องใช้การตัดสินใจบนฐานข้อมูลที่แม่นยำ ช่วยแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างและเพิ่มประสิทธิภาพกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน เกิดการเปลี่ยนแปลงแบบจากโครงสร้างแบบดั้งเดิม ไปสู่ระบบการบริหารจัดการยุคดิจิทัลที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์

ผลการวิจัย พบว่า การประยุกต์ใช้ AI ในคณะสงฆ์จำเป็นต้องดำเนินการภายใต้ กรอบจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์ (AI Ethics Framework) ที่ผสมหลักพระพุทธศาสนากับหลักจริยธรรมสากลและยกระดับจากการวิเคราะห์เชิงแนวคิดไปสู่การประยุกต์ใช้จริง

ประโยชน์ที่ได้รับจากงานวิจัย

ทำให้ทราบสภาพปัญหาและการเผชิญความท้าทายเชิงโครงสร้าง การบริหารกิจการของคณะสงฆ์ภาค 11การยกระดับคณะสงฆ์เข้าสู่ยุคดิจิทัลจึงต้องดำเนินงานแบบองค์รวม วางรากฐานการไปสู่ระบบการบริหารจัดการยุคดิจิทัลที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ ลดความซ้ำซ้อนของข้อมูล ตัดสินใจเชิงนโยบายได้แม่นยำ ยกระดับคุณภาพการศึกษาคณะสงฆ์ทั้งระบบ สร้างพระสงฆ์ยุคดิจิทัล ระบบบริหารงานสงฆ์โปร่งใส ตรงเวลา เป็นมาตรฐานเดียวกัน เพิ่มประสิทธิภาพงานพระพุทธศาสนาแบบมีตัวชี้วัดจริง การใช้ปัญญาประดิษฐ์โดยไม่ละเมิดหลักธรรมวินัย สร้างความมั่นใจต่อการใช้งานในระยะยาว และสามารถยกระดับกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน ได้อย่างเป็นระบบ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การยกระดับคณะสงฆ์เข้าสู่ยุคดิจิทัลจึงต้องดำเนินงานแบบองค์รวม ประกอบด้วย การ 6 ยุทธศาสตร์หลัก

1. พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัล (ฐานราก) สร้างความพร้อมด้านเทคโนโลยี
2. จัดตั้ง ระบบฐานข้อมูลกลาง พระ วัด การบริหาร แบบศูนย์กลาง (Centralized Sangha Data Platform) เป้าหมาย เพื่อให้ปัญญาประดิษฐ์ สามารถวิเคราะห์ข้อมูลของคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้านได้แบบ Real-time ผลลัพธ์ที่ได้ ลดความซ้ำซ้อนของข้อมูล ตัดสินใจเชิงนโยบายได้แม่นยำ
3. การศึกษาคณะสงฆ์ (ประเด็นสำคัญที่สุดจากผลวิจัย) ปฏิรูปการศึกษาคณะสงฆ์ด้วย ปัญญาประดิษฐ์เพื่อการศึกษาพระพุทธศาสนา เป้าหมาย เพื่อยกระดับการศึกษาของพระภิกษุสามเณรด้วยระบบอัจฉริยะ ผลลัพธ์ที่ได้ ยกระดับคุณภาพการศึกษาคณะสงฆ์ทั้งระบบ สร้างพระสงฆ์ยุคดิจิทัล (Smart Monk)
4. ปัญญาประดิษฐ์สนับสนุนกิจการคณะสงฆ์เพื่อส่งเสริม การบริหารกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์ ผลลัพธ์ที่ได้ ระบบบริหารงานสงฆ์โปร่งใส ตรงเวลา เป็นมาตรฐานเดียวกัน เพิ่มประสิทธิภาพงานพระพุทธศาสนาแบบมีตัวชี้วัดจริง
5. สร้างกรอบจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์ ตามหลักพุทธ เฉพาะสำหรับคณะสงฆ์ภาค 11 (AI Dharma Ethics Framework) เป้าหมาย เพื่อให้ปัญญาประดิษฐ์ได้อย่างปลอดภัย ถูกต้อง ไม่ขัดพระธรรมวินัย ผลลัพธ์ที่ได้ไม่ละเมิดหลักธรรมวินัย สร้างความมั่นใจต่อการใช้งานในระยะยาว
6. พัฒนาศักยภาพดิจิทัล (พระสงฆ์ดิจิทัล 4.0) การพัฒนาศักยภาพบุคลากร

ผลลัพธ์เพื่อลดช่องว่างทักษะ พระสงฆ์ทุกระดับได้อุปกรณ์และ ปัญญาประดิษฐ์ได้จริงระดับภาคเป็นศูนย์กลางของพลังสามัคคีระหว่างจังหวัด วัด และสำนักเรียนในภูมิภาค การกำหนดทิศทางดิจิทัลโดยเจ้าคณะภาคจึงเป็นหลักชัยสำคัญของการยกระดับคณะสงฆ์ภาค 11 ให้ก้าวสู่ยุคดิจิทัลอย่างมั่นคงและสอดคล้องกับพระธรรมวินัย การสนับสนุนจากระดับภาคจะช่วยสร้างเอกภาพในการดำเนินงานทั่วทั้งภูมิภาค ทำให้การประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ เกิดความพร้อมและความต่อเนื่อง ทั้งยังเป็นการแสดง

ภาวะผู้นำเชิงพุทธธรรมที่ทรงคุณูปการต่อพระศาสนาในระยะยาว และเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญที่ช่วยให้การพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อ
กิจการคณะสงฆ์เป็นไปอย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพสูงสุด

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. SUKANYA โมเดลยุทธศาสตร์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้านในยุคดิจิทัล
2. แผนยุทธศาสตร์การเปลี่ยนผ่านทางดิจิทัลของคณะสงฆ์ไทย: กรณีศึกษาภาค 11
3. การพัฒนากรอบธรรมาภิบาลเชิงพุทธเพื่อกำกับการใช้เทคโนโลยีในคณะสงฆ์
4. นวัตกรรมการใช้ปัญญาประดิษฐ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ภาค 11

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.
- พระธรรมเจดีย์ (สมคิด ปญฺญามโน), พระครูปลัดนิเวศ ชินวโร และพระเศรษฐี วุฒิปญฺญาอิสกุล. “การบูรณาการหลักพรหมวิหารธรรมเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ภาค 11”. **วารสารสันติสุขปริทรรศน์**. ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มกราคม–มิถุนายน 2566): 1–14.
- พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561. **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่ม 135 ตอนที่ 50 ก (17 กรกฎาคม 2561): 1–8.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). **พุทธธรรมกับเทคโนโลยี**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, 2561.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. **คู่มือพระสังฆาธิการ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2566.
- _____. **พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2562.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561–2580**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561.
- หทัยชนก มาตย์แสง, ประยูร แสงใส และวิทยา ทองดี. “การบริหารงานระบบสารสนเทศในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4”. **วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม–ธันวาคม 2557): 15–24.
- Christensen, Clayton M. **The Innovator’s Dilemma: When New Technologies Cause Great Firms to Fail**. Boston: Harvard Business Review Press, 2016.
- McIlroy, Thad. **The AI Revolution in Book Publishing: A Concise Guide to Navigating Artificial Intelligence for Writers and Publishers**. San Francisco, CA: Future of Publishing, 2024.
- McKinsey & Company. **The Economic Potential of Generative AI: The Next Productivity Frontier**. n.p.: McKinsey Global Institute, 2023.